

Received / Makale Geliş Tarihi 17.12.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 31.01.2024
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 11(103), 115-125

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10616563

Öğr. Gör. Dr. Levent Kaya

<https://orcid.org/0000-0001-9669-7655>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/0547yzj13>

Türkiye’de Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumların Müfredatlarında Yer Alan Ses Eğitimi Ders Planlarının İncelenmesi

Examination of Voice Training Lesson Plans in the Curriculum of Institutions Providing Undergraduate Level Education in the Field of Turkish Music in Turkey

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren Fakülte ve Konservatuvarlar bölüm, anasanat, anabilim dalı ve kuruluş yılları bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın amacı 2000’li yıllardan bu yana sayısal anlamda hızlı bir artış gösteren kurumların müfredatlarında yer alan ses eğitimi ders sayılarının standart düzeyde ve yeterli olup olmadığı sorularına cevap aramaktır. Nitel araştırma türünde olan bu çalışma betimsel tarama modelinde bir çalışmadır. Bu doğrultuda araştırma evreninin hepsine ulaşılmış olup ilgili üniversitelerin web siteleri taranarak müfredatlarında yer alan ses eğitimi ders planları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada 1’i üniversite, 11’i Fakülte (7 Güzel Sanatlar Fakültesi, 4 Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi), 33’ü konservatuvar (18 Devlet Konservatuvarı, 12 Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, 3 Konservatuvar) olmak üzere 45 yükseköğretim kurumu yer almaktadır. İlgili kurumların eğitim planları incelendiğinde 4 yükseköğretim kurumunun müfredatında 8 yarıyıldan fazla, 14 yükseköğretim kurumunun müfredatında 8 yarıyıl ve 28 yükseköğretim kurumunun müfredatında ise 8 yarıyıldan az ses eğitimi dersi yer aldığı görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların müfredatlarında yer alan ses eğitimi ders sayısının standart düzeyde olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu bir başka sonuç ise Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren 28 kurumda ses eğitimi ders sürelerinin yeterli düzeyde olmadığıdır.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Ses Eğitimi, Türk Müziği Konservatuvarı.

ABSTRACT

In this research, Faculties and Conservatories providing undergraduate education in the field of Turkish Music in Turkey were examined in the context of department, main art, department and establishment years. The aim of the research is to seek answers to the questions of whether the number of voice training courses in the curricula of institutions that have increased rapidly in numerical terms since the 2000s are at a standard level and sufficient. This study, which is a qualitative research type, is a descriptive survey model. In this regard, the entire research population was reached and the websites of the relevant universities were scanned and the voice education lesson plans in their curricula were evaluated. The research includes 45 higher education institutions, including 1 university, 11 faculties (7 Faculty of Fine Arts, 4 Faculty of Art, Design and Architecture), and 33 conservatories (18 State Conservatories, 12 Turkish Music State Conservatories, 3 Conservatories). When the educational plans of the relevant institutions are examined, it is seen that the curriculum of 4 higher education institutions includes more than 8 semesters of voice training courses, 14 higher education institutions have 8 semesters of voice training courses and 28 higher education institutions have less than 8 semesters of voice training courses. In line with these findings, it has been concluded that the number of voice training courses in the curricula of institutions providing undergraduate education in the field of Turkish Music in Turkey is not at a standard level. Another result of the research is that the duration of voice training courses in 28 institutions providing undergraduate education in the field of Turkish Music is not sufficient.

Keywords: Music Education, Voice Training, Turkish Music Conservatory.

1. GİRİŞ

Müzik eğitimi alanında yer alan “Ses Eğitimi” esas itibarıyla insan sesinin konuşma ve müzikal bakımdan en doğru ve verimli şekilde kullanılmasına yönelik hedefler doğrultusunda verilen bir eğitim türüdür. Konunun uzmanlarının yapmış olduğu farklı tanımlara bakılacak olursa, Say (2005) ses eğitimi “şarkı söyleme sanatında müzikal davranışları geliştirmeyi amaçlayan sanatsal ve teknik çalışma süreci” olarak açıklarken İkesus (1965) şarkı söylemeyi “duygu anlatan müzikal sesleri kelimelerle birleştirmek” şeklinde ifade etmektedir. Töreyn (2008) ise konuya daha geniş bir çerçeve çizerek ses eğitimi şöyle açıklamaktadır: “Bireylere sesini konuşurken ve şarkı söylerken, anatomik ve fizyolojik yapı özelliklerine

uygun olarak kullanabilmesi için gereken davranışların kazandırıldığı, önceden saptanmış ilke ve yöntemlerle planlanan hedeflere yönelik olarak uygulanan, planlı-programlı bir etkileşim sürecidir.”

Fransızcada “şarkı söylemek” anlamına gelen “chant (şan)” kelimesinden esinlenerek “şan eğitimi ya da şan dersi” olarak da ifade edilen ses eğitiminin tarihçesi Avrupa müziğine dayanmaktadır. “İtalya’da 4. yüzyıldan başlayarak şan tekniğinin geliştirilmesi için çaba harcanmıştır. M.S. 314 yılında Papa olan Silvester, şan okulu kurduştur. 6. Yüzyılın sonlarında Papa olan Gregorius, şan okullarının ders programlarını geliştirmiştir. 15. Yüzyıldan 16. Yüzyılın sonuna kadar şan sanatı çok gelişmiştir” (Ayaz, 2017).

Opera formunun ortaya çıkmasıyla birlikte insan sesinin olabilecek en verimli şekilde kullanılması ihtiyacı belirginleşmiştir. “19. Yüzyılın ilk yarısında opera ile tanışan Türkiye’de şan eğitiminin gelişimi Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda ivme kazanmıştır. 1924’te Ankara’da kurulan Musikî Muallim Mektebinin 1936’da konservatuvara dönüştürülmesinin ardından Avrupalı şan öğretmenleri Devlet Operasının sanatçı kadrolarını yetiştirmiştir” (Töreyn, 2008). Türkiye’de, Şan Eğitimi Egüz’e göre 1924 yılında Musiki Muallim Mektebiyle başlamıştır. Davran’a (1997) göre ise 1934 yılında Ahmet Adnan Saygun’un Özsoy operası ile başlamıştır. 1936 yılında Musiki Muallim Mektebi’nin konservatuvar şekline dönüştürülmesi ile yeni bir ivme kazanmıştır.

Bu dönemde eğitim amaçlı yurtdışına öğrenci gönderilmesi, müzik eğitimi açısından da önemli bir noktadır. 1924 yılında Ekrem Zeki Ün, 1925 yılında Ulvi Cemal Erkin ve Cezmi Erinç Paris’e, 1926 yılında Necil Kâzım Akses ve 1927 yılında Hasan Ferit Alnar Viyana’ya, 1928 yılında Cevad Memduh Altar Leipzig’e, Ahmet Adnan Saygun Paris’e, Halil Bedii Yönetken Prag’a gönderilmiştir. Bu yıllarda Nurullah Şevket Taşkıran ve Bayan Afife de Avrupa’ya şan eğitimi için gönderilmiştir. Bu gençler 1930’lardan sonra yurda dönerek ülkenin müzik eğitim kurumlarında yer almış ve dönemin müzik eğitim anlayışında önemli rol oynamışlardır (Şahin ve Duman, 2008).

Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişen devlet politikalarıyla birlikte¹ Türk Müziği eğitimi Darülelhan’ın 1927 yılında şark musikisi şubesinin kapatılmasından 1975 yılında kurulup 1982 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesine dâhil olan Türk Musikisi Devlet Konservatuvarının² açılmasına kadar yaklaşık elli yıllık bir kesintiye uğramıştır. Bu dönemde Türk Müziğini toplu fasıldan solo konser icrasına taşıyarak ekol oluşturan ve geniş kitlelere hitap eden Münir Nurettin Selçuk batı menşeli ses eğitimi ve Türk Müziğini kendi bünyesinde birleştirmiştir. Münir Bey 1928-1929 yılları arasında gittiği Paris’te (Özcan, TDV Münir Nurettin Selçuk) ses eğitimi olarak “bel kanto” tekniğini Türk müziğine kusursuz bir şekilde uygulamıştır.

Çevik (2006)’e göre ses eğitimi bireysel, kümesel ve toplu olmak üzere üç farklı gruba ayrılmaktadır. Bireysel ses eğitimi ise içerik bakımından “temel ses eğitimi” ve “ileri ses eğitimi” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ses eğitimine dair kısaca genel konu başlıklarına bakılacak olursa aşağıda verilen başlıklar hemen bütün ses pedagoglarının hemfikir olduğu konulardır:

➤ Ses Eğitiminde Temel Kavramlar: Ses, Sesin Oluşumu, Özellikleri	➤ Fonasyon ve Türleri
➤ İnsan Seslerinin Sınıflandırılması	➤ Rezonans (Rezonatör Sistem)
➤ Duruş (Postür)	➤ Register
➤ Solunum (Jeneratör Sistem)	➤ Artikülasyon (Boğumlanma)
➤ Larenks (Vibratör Sistem)	➤ Ses Sağlığı ve Bakımı
	➤ Nüans ve Süsleme İfadeleri

Müzik eğitiminin alt dalları olan ses eğitimi ile çeşitli enstrümanların eğitimi birbirleriyle mukayese edilecek olursa ses eğitiminin enstrüman eğitimine göre daha zor olduğu söylenebilir. Enstrüman eğitiminde öğrenci genelde bilgileri sıfırdan öğrenirken ses eğitiminde öncelikle yanlış alışkanlıkların giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca enstrüman çalarken tutuş, parmak, el, dudak pozisyonları vb. gibi

¹ Konu ile ilgili detaylı bilgi için Güneş Ayas’ın “Musiki İnkılabı’nın Sosyolojisi: Klâsik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim” adlı eseri incelenebilir.

² İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı günümüzde Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim vermekte olan kurumların içinde öncü konumdadır. Okulun ilk eğitim kadrolarında yer alan ses eğitmenleri batı menşeli okullardan yetişmiş ya da Devlet Opera ve Balesi’nde görev yapan sanatçılardan oluşmuştur. Hâliyle bu durum Türk Müziği alanında eğitim alan öğrencilerde üslup ve tavır problemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sebeple konservatuvar yönetim kurulu tarafından Ses Eğitimi Bölümü’nde yer alan Ses Eğitimi dersinin 4 yarıyla indirilmesi kararı verilmiştir. Bu bilgi okulun kuruluşundan itibaren vefatına kadar öğretim üyesi kadrosunda bulunan merhum Prof. Dr. Selahattin İçli tarafından araştırmacıyla yaptıkları kişisel görüşmelerin birinde aktarılmıştır. 2021 yılında okulun kuruluşu, İstanbul Teknik Üniversitesi’ne bağlanma süreci ve günümüze kadar yaşanan gelişmelerin aktarıldığı Prof. Songül Karahasanoğlu editörlüğünde hazırlanan “İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Tarihçesi” isimli bir kitap çalışmasından daha detaylı bilgi alınabilir.

durumlar gözle müşahade edilebilirken ses eğitiminde sesin doğru rezonans bölgelerine taşınması için dil, damak, boğaz durumları ancak izafi tariflerle anlatılmaya çalışılmaktadır.

Ekici (2008) araştırmasında en az 25 yıllık deneyimi olan Eğitim Fakültelerinin Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında eğitim veren ve eğitim alan katılımcılarla görüşerek bireysel ses eğitimi dersine yönelik bir program geliştirme çalışması ortaya koymuştur. Ders süreleri ile ilgili görüşme sorularına öğrencilerin tamamı sürenin yetersiz olduğu ve artırılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Görüşmeye katılan eğitimciler ise “Sizce, bir müzik öğretmeni adayının, sınıfta sesini etkili kullanabilmesi için, bireysel ses eğitimi dersi, kaç dönem, haftada kaç saatlik süre ile programda yer almalıdır? Neden?” sorusu için, ses eğitiminin soyut bir konu olduğu ve kazandırılmak istenen davranışların, öğrenci tarafından anlaşılması, uygulanması ve alışkanlık haline getirilmesi uzun bir süreci gerektirdiği düşüncesiyle, ses öğretmenlerinin tamamı, ders süresinin artırılması gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Tosun ve İlhan (2022) araştırmalarında 2022 itibariyle Türkiye’de 7’si özel, 48’i devlet olmak üzere mesleki müzik eğitimi veren 55 üniversite bulunduğundan bahsetmektedir. Bu üniversitelerin 4’ünde müzik ve sahne sanatları fakültesi, 1’inde müzik ve güzel sanatlar üniversitesi ve 50’sinde konservatuvar adı altında eğitim verildiği ifade edilmektedir. Ayrıca çalışmada konservatuvarların 19’unda sadece Türk müziği, 17’sinde sadece Batı müziği ve geri kalan on dokuzunda hem Batı hem Türk müziği eğitimi verildiği ortaya konmaktadır.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların müfredatları incelenerek ses eğitimi ders sayılarının yeterli düzeyde olup olmadığı sorusuna cevap aramaktır. Bu doğrultuda bahsi geçen okullar arasında eğitim planlarında yer alan ses eğitimi dersinin süresi bağlamında bir standart olup olmadığı da araştırmanın amaçları arasında ifade edilebilir.

1.1. Problem Durumu

20. yüzyıl Türkiye’inde sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların sayısında 2000’li yılların başından itibaren ciddi bir artış görülmüştür. Nicelik olarak artış gösteren okulların nitelik olarak da yükselmesini sağlamak yine akademinin yapacağı araştırma ve çalışmalar neticesinde mümkün olabilir. Mevcut Türk Müziği okullarının Ses Eğitimi bölümleri veya programlarının içerik ve nitelik olarak belli bir standardı yakalaması gerekir ki ancak bunun neticesinde toplumsal kültür ve sanat seviyesinin dengeli ve paralel olarak yükselmesi beklenebilir. Yukarıda geçen ses eğitimi ders içeriği kapsamında kısaca başlıkları verilen konuların sağlıklı olarak işlenebilmesi, öğrenci tarafından hazmedilip alışkanlık haline getirilebilmesi için yükseköğretim hayatına yayılan bilinçli bir şekilde programlanmış, ders süreleriyle yeterli olan ses eğitimi sürecine ihtiyaç vardır. Eğer öğrenci yeterli süreye yayılan bir ses eğitimi programından geçmezse 4 yıllık bir fakülte veya konservatuvar mezunu olsa bile gerçek anlamda ses eğitimi ve gelişimini tamamlayamadığı için meslek hayatında ciddi sıkıntılar yaşamaya kaçınılmaz olur.

1.2. Araştırma Soruları

1. Türk müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumlarda yer alan ses eğitimi ders sayıları standart düzeyde midir?
2. Türk müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumlarda yer alan ses eğitimi ders sayıları yeterli midir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren örneklem durumu ve verilerin toplanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma türünde olan bu çalışma betimsel tarama modelinde bir araştırmadır. Nitel araştırmayı, ‘gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma’ olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım & Şimşek, 2008, aktaran Gök, 2018). Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012:59). Bu araştırma yöntemi nesnelere, toplumların, kurumların yapısını ve olayların işleyişini tanımlamak amacıyla kullanılır (Cohen, Manion & Morrison, 2007, aktaran: Aybek ve Aslan, 2017). Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanır. Onları

değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2020).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren Yükseköğretim Kurulu’na bağlı kurumlar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyerek çalışılabilir evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmada Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumlar yükseköğretim kuruluna bağlı lisans programları ve birinci öğretim ile sınırlandırılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın evrenini oluşturan üniversitelerin ses eğitimi dersi içerikleri, ilgili kurumların web sayfalarından indirilip betimsel olarak analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde aktif olarak eğitim veren 45 fakülte ve konservatuar bulunmaktadır. Bu kurumlar Üniversite / Fakülte / Konservatuar adı, Bölüm, Anabilim Dalı veya Anasanat Dalı adı ve kuruluş yıllarına dair bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.³

Tablo 1. Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumlar ve Kuruluş Yılları

Üniversite / Fakülte / Konservatuar Adı	Bölüm Adı	ABD / ASD ⁴ / Program Adı	Kuruluş Yılı
1. Adnan Menderes Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Aydın)	Geleneksel Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2017
2. Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Türk Sanat Müziği	Ses Eğitimi	2001
3. Akdeniz Üniversitesi Antalya Devlet Konservatuarı	Geleneksel Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2005
4. Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Eskişehir)	Türk Müziği	Türk Müziği	2015
5. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Ses Eğitimi	Ses Eğitimi	2018
6. Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi İcra Sanatları Fakültesi	Ses Eğitimi	Klasik Türk Müziği	2017
7. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Klasik Türk Musikisi	2011
8. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Türk Din Musikisi	2011
9. Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	Türk Müziği	Türk Müziği	2013
10. Atatürk Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı (Erzurum)	Temel Bilimler	Türk Sanat Müziği	2011
11. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Müzik	Türk Müziği	2018
12. Bursa Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Müzik	Türk Müziği	2014
13. Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Diyarbakır)	Ses Eğitimi	Türk Sanat Müziği	2005
14. Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	Müzik	Türk Müziği	2015
15. Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuarı (İzmir)	Ses Eğitimi	Türk Sanat Müziği	1983
16. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (Kayseri)	Müzik	Geleneksel Türk Müziği	1995
17. Fırat Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Elazığ)	Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2001
18. Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı	Ses Eğitimi	Türk Sanat Müziği	1987
19. Haliç Üniversitesi Konservatuarı (İstanbul)	Türk Musikisi	Türk Müziği	1999
20. Harran Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Şanlıurfa)	Müzik	Geleneksel Türk Müziği	2011
21. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Türk Müziği	2018
22. İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Malatya)	Müzik	Türk Sanat Müziği	2009
23. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	Türk Musikisi	Türk Musikisi	2016
24. İstanbul Medipol Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	Müzik	Türk Müziği	2019
25. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Konservatuarı	Müzik	Türk Müziği	2021
26. İstanbul Okan Üniversitesi Konservatuarı	Müzik	Müzik	2015
27. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı	Ses Eğitimi	Türk Sanat Müziği	1975
28. İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Müzik	Türk Müziği	2018
29. Kafkas Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Kars)	Geleneksel Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2011
30. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	Müzik	Müzik	2018
31. Karabük Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi	Müzik	Türk Sanat Müziği	2008
32. Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Geleneksel Türk Müziği	2019
33. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	Müzik	Türk Musikisi	2018
34. Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı (Konya)	Ses Eğitimi	Ses Eğitimi	2016
35. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	Sahne Sanatları	Müzik	2013
36. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Türk Müziği	2014
37. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuarı (Samsun)	Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2020
38. Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi	Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2012
39. Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Ses Eğitimi	Türk Sanat Müziği	2001
40. Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuarı (Konya)	Geleneksel Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2006
41. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Türk Sanat Müziği	2022
42. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Çalgı Eğitimi	Çalgı	2013
43. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Türk Müziği	Türk Müziği	2015
44. Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuarı	Müzik	Türk Müziği	2021
45. Van Yüzcü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı	Geleneksel Türk Müziği	Geleneksel Türk Halk Müziği	2015
46. Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi (İstanbul)	Müzik ve Sahne Sanatları	Müzik Toplulukları	1999

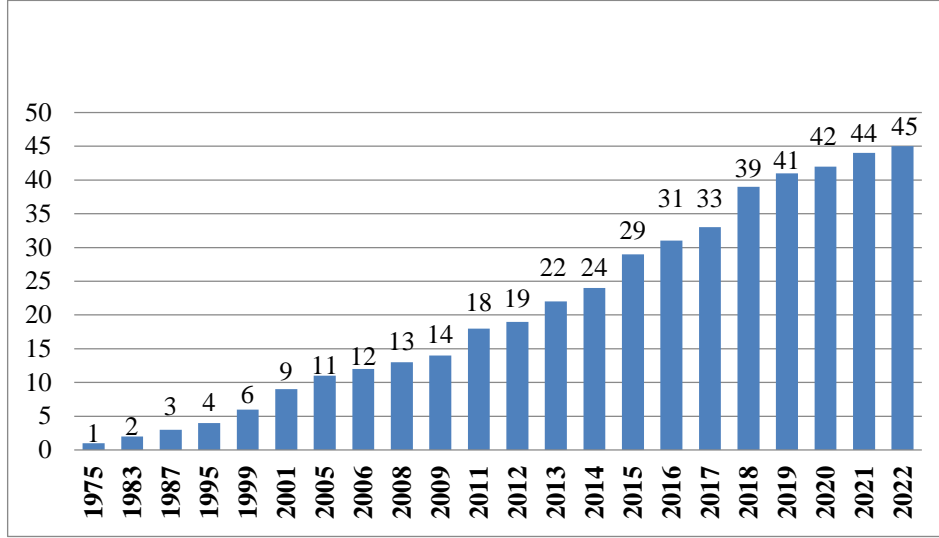
Yukarıdaki tabloya göre Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların 1’i üniversite, 11’i Fakülte (7 Güzel Sanatlar Fakültesi, 4 Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi), 33’ü konservatuar (18 Devlet Konservatuarı, 12 Türk Müziği Devlet Konservatuarı, 3 Konservatuar) olmak üzere 45 yükseköğretim kurumundan oluşmaktadır.

³ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı Türk Müziği Bölümü bünyesinde yer alan Klasik Türk Musikisi ve Türk Din Musikisi anabilim dalları ses eğitimi dersinin yer aldığı farklı iki program olduğu için listede her ikisine de yer verilmiştir.

⁴ Anabilim Dalı veya Anasanat Dalı

Bölüm, anabilim ve anasanat dal isimleri bu kurumların eğitim programları içinde “Ses Eğitimi” dersinin verildiği programı ifade etmek için verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere bölüm, anabilim ve anasanat dal isimleri çok çeşitlilik arz etmektedir. Bu durum ulusal çapta Türk Müziği ses eğitimi alanında lisans düzeyinde eğitim almak isteyen bir öğrencinin ilgili kurumların eğitim programları, akademik kadro vs. gibi bilgilerini önceden incelemek istediğinde lisans atlasında kaybolmasına yol açmaktadır.

Kurumların kuruluş yıllarına göre bulgular değerlendirilecek olursa aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere 2000’li yıllardan sonra artış hızı yükselen bir ivme kazanmıştır. Öyle ki ilk kurum olan İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarının açılmasından 2000 senesine kadar geçen 25 senede 6 kurum eğitim hayatına başlamışken 2000 senesinden bu yana geçen 24 senede bu sayı 39 artarak 45’e ulaşmıştır. Bu durum “her ile bir üniversite” projesi kapsamında üniversite sayısının hızlı artışıyla paralellik göstermektedir. Türkiye’de yıllara göre Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların sayısı aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 1. Türkiye’de Yıllara Göre Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumların Sayısı

Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim programları incelendiğinde aşağıdaki tabloda yer alan veriler ortaya çıkmaktadır. Buna göre ses eğitimi dersi bazı kurumlarda tamamen zorunlu, bazılarında tamamen seçmeli bazılarında ise zorunlu ve seçmeli olmak üzere karma eğitim durumu söz konusudur. Ses eğitimi ders sayıları “zorunlu”, “seçmeli” ve “toplam” olmak üzere yarıyıl bazında aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumlarda Yer Alan Ses Eğitimi Ders Sayıları⁵

Üniversite / Fakülte / Konservatuvar Adı	Zorunlu	Seçmeli	Toplam
1. Adnan Menderes Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	6 Yarıyıl	8 Yarıyıl
2. Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	4 + 4 ⁶ Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
3. Akdeniz Üniversitesi Antalya Devlet Konservatuvarı	-	6 Yarıyıl	6 Yarıyıl
4. Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	-	6 Yarıyıl	6 Yarıyıl
5. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	8 Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
6. Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi	-	8 Yarıyıl	8 Yarıyıl
7. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	-	8 Yarıyıl	8 Yarıyıl
8. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	-	8 Yarıyıl	8 Yarıyıl
9. Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
10. Atatürk Üniversitesi Türk Müzikleri Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
11. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
12. Bursa Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	4 Yarıyıl	8 Yarıyıl
13. Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	8 Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
14. Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi			8 Yarıyıl ⁷
15. Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı	8 Yarıyıl	4 Yarıyıl ⁸	12 Yarıyıl
16. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	4 Yarıyıl	8 Yarıyıl	12 Yarıyıl
17. Fırat Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
18. Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
19. Haliç Üniversitesi Konservatuvarı	2 Yarıyıl ⁹		2 Yarıyıl
20. Harran Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	-	4 Yarıyıl	4 Yarıyıl
21. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
22. İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl		4 Yarıyıl
23. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	-	-	-
24. İstanbul Medipol Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	4 Yarıyıl	2 Yarıyıl	6 Yarıyıl
25. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Konservatuvarı	4 Yarıyıl	4 Yarıyıl	8 Yarıyıl
26. İstanbul Okan Üniversitesi Konservatuvarı	4 Yarıyıl	4 Yarıyıl	8 Yarıyıl
27. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı (2005 yılı öncesi)	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
28. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı (2005 yılı sonrası)	4 + 4 ¹⁰ Yarıyıl	1 Yarıyıl ¹¹	9 Yarıyıl
29. İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
30. Kafkas Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	-	4 Yarıyıl
31. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	2 Yarıyıl	8 Yarıyıl	10 Yarıyıl
32. Karabük Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
33. Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	8 Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
34. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	8 Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
35. Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	8 Yarıyıl	-	8 Yarıyıl
36. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	2 Yarıyıl	2 Yarıyıl	4 Yarıyıl
37. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
38. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	-	-	-
39. Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
40. Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	1 Yarıyıl	3 Yarıyıl
41. Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarı	4 Yarıyıl	2 Yarıyıl	6 Yarıyıl
42. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	-	-	-
43. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
44. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	2 Yarıyıl	-	2 Yarıyıl
45. Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuvarı	-	-	-
46. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	-	-	-
47. Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi	-	2 Yarıyıl	2 Yarıyıl

⁵ İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı 1975 yılında kurularak Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların ilki olmuştur. Bu kurumun Ses Eğitimi ders planı 2005 yılı itibarıyla değişmiştir. Eski eğitim planında ses eğitimi dersi 4 yarıyıl zorunlu iken yeni planda ders sayısı artırılarak 8 yarıyıl zorunlu, 1 yarıyıl seçmeli olmak üzere toplam 9 yarıyıla çıkarılmıştır. Kuruluş yapısı ve ders planlarıyla kendinden sonra kurulan yükseköğretim kurumlarına örnek teşkil ettiği için bu durum 2005 yılı öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı satırda ifade edilmiştir.

⁶ Programda dersin adı "Ses Tekniği" olarak yer almaktadır.

⁷ Programda dersin zorunlu veya seçmeli olduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁸ Programda dersin adı "Ses Sağlığı 1-2" ve "Toplu Ses Eğitimi ve Koro Uygulamaları 1-2" olarak yer almaktadır.

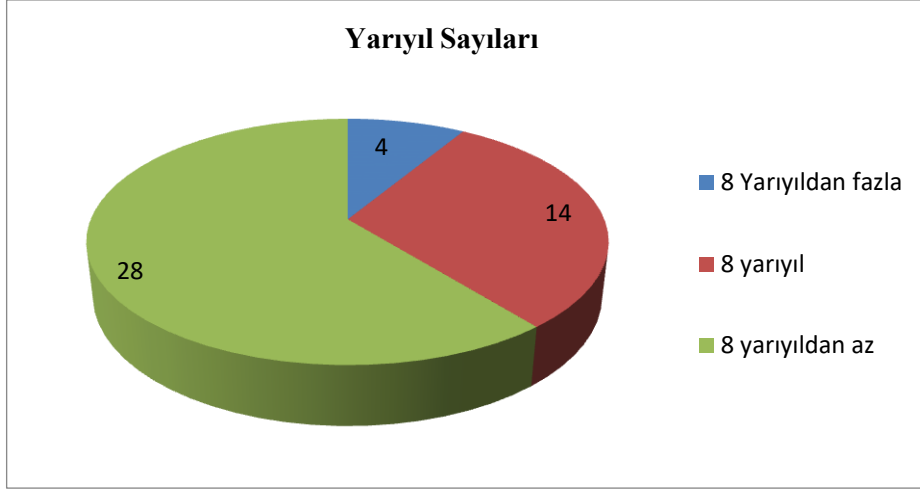
⁹ Programda dersin adı "Toplu Ses Eğitimi 1-2" olarak yer almaktadır.

¹⁰ Programda dersin adı "Dünya Vokal Teknikleri" olarak yer almaktadır.

¹¹ Programda dersin adı "Ses Fizyolojisine Giriş" olarak yer almaktadır.

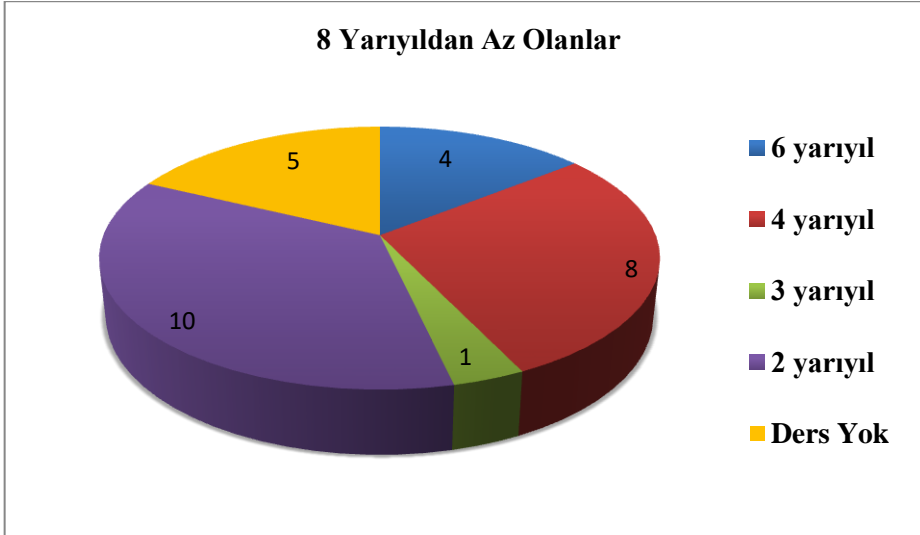
Yukarıdaki tabloda bulunan Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planları incelendiğinde 4 yükseköğretim kurumunun müfredatında 8 yarıyıldan fazla, 14 yükseköğretim kurumunun müfredatında 8 yarıyıl ve 28 yükseköğretim kurumunun müfredatında ise 8 yarıyıldan az ses eğitimi dersi yer aldığı görülmektedir.

4 yıllık (8 yarıyıl) eğitim veren yükseköğretim kurumlarının eğitim planlarında ses eğitiminin bulunma durumunu gösteren şekil aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumların Eğitim Planlarında Yer Alan Ses Eğitimi Yarıyıl Sayıları

Ses eğitimi sayısı 8 yarıyıldan az olan Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planları incelendiğinde 4 yükseköğretim kurumunun 6 yarıyıl, 8 yükseköğretim kurumunun 4 yarıyıl, 1 yükseköğretim kurumunun 3 yarıyıl, 10 yükseköğretim kurumunun ise 2 yarıyıl ses eğitimine sahip olduğu görülmektedir. 5 yükseköğretim kurumunun müfredatında ses eğitimi dersine rastlanmamaktadır. Bu veriler aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 3. Türk Müziği Alanında Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Kurumların Eğitim Planlarında 8 Yarıyıldan Az Olan Ses Eğitimi Ders Sayılarının Dağılımı

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma soruları temelinde Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planları ilgili üniversitelerin web sitelerinde yer alan ders müfredatları incelenmiştir. Ulaşılan bulgular ışığında Türkiye’de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planlarında yer alan ses eğitimi ders sayılarının standart düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır. “Zorunlu”, “seçmeli”, “zorunlu ve seçmeli” olmak üzere farklı ders durumu olan ses eğitiminin 4 üniversitede 8 yarıyıldan fazla, 14 üniversitede 8 yarıyıl, büyük çoğunluğu oluşturan 28 üniversitede ise 8 yarıyıldan az olduğu anlaşılmıştır. 8 yarıyıldan az ses eğitimi dersi olan kurumlar kendi içinde değerlendirilecek olursa 4’ü 6

yarıyıl, 8'i 4 yarıyıl -ki bu ön lisans düzeyi demektir- 10'u 2 yarıyıl ve 5'inde ise hiç ses eğitimi dersi bulunmamaktadır.

Araştırmanın bir diğer sorusu ise Türk müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumlarda yer alan ses eğitimi ders sayılarının yeterli düzeyde olup olmadığına cevap aramaktadır. Bu doğrultuda yukarıda paylaşılan bulgulara göre araştırmanın evrenini oluşturan 45 üniversiteden 28'inin ders planlarındaki ses eğitimi ders sayısının (8 yarıyıldan az olanlar) yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Ekici (2008)'nin araştırmasına katılan ses eğitimi uzmanlarının da beyan ettikleri gibi ses eğitimi soyut bir konu olduğu için kazandırılmak istenen davranışların, öğrenci tarafından anlaşılması, uygulanması ve alışkanlık haline getirilmesi uzun bir süreci gerektirir. Nasıl ki bir enstrüman dalında eğitim alan bir öğrenci kendi meslek dalında 8 yarıyıl eğitim alabiliyorsa ses icrası üzerine eğitim alacak bir öğrencinin de enstrümanı olan sesini tam anlamıyla keşfedip tüm unsurlarıyla estetik olarak kullanma becerisini kazanabilmesi için ses eğitimi derslerinin 8 yarıyıl olması gerekir.

5. ÖNERİLER

Türkiye'de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planlarında yer alan ses eğitimi ders sayısı 8 yarıyılın altında olan kurumların eğitim planları güncellenerek dersin süresi 8 yarıyıla çıkarılabilir.

Türkiye'de Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların eğitim planlarında yer alan diğer dersler de farklı araştırmalar kapsamında birbirleriyle mukayese edilerek Türkiye genelindeki bu kurumlar arasında bir standardın oluşması sağlanabilir. Böylelikle ülkenin her yöresinde Türk Müziği eğitimi alan öğrencilerin eğitim kaliteleri olumlu yönde desteklenebilir.

Üslup ve tavır bozulma kaygılarının bertaraf edilebilmesi için Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumların Ses Eğitimi Bölümleri Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği Anasanat dallarının her birinde olmak üzere mezun olan öğrenciler ses eğitmeni olmaları konusunda teşvik edilebilir.

Eğitim planlarında ses eğitimi dersi olmayan Türk Müziği alanında lisans düzeyinde eğitim veren kurumlar akademik kadrolarına dâhil edecekleri Türk Müziği ses eğitimi alanında uzmanlaşmış ses eğitmenleri sayesinde müfredatlarında bu dersin açılmasını sağlayabilirler.

Araştırma farklı örneklerle ses eğitimi dersinin içeriği, haftalık konuları, ölçme değerlendirme kriterleri vb. ölçütler göz önüne alınarak yinelenabilir.

KAYNAKÇA

- Ayas, G. (2014) *Mûsiki İnkılabı'nın Sosyolojisi: Klâsik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim*. Doğu Kitabevi.
- Ayaz, N. (2017) Cumhuriyetin İlanından Sonra Türkiye'de Ses Eğitiminin Tarihsel Gelişimi. *Kalemisi Dergisi*, 5(10), 183-202.
- Aybek, B. ve Aslan S. (2017) Eğitimde Kuram ve Uygulama: Öğretmen Adaylarının Öz-Düzenleme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of Theory and Practice in Education*, 13(3), 455-470. <https://doi.org/10.17244/eku.331938>.
- Çevik, S. (2006) Müzik Öğretmenliği Eğitiminde Ses Eğitimi Alan Derslerinin Müzik Öğretmenliği Yeterlilikleri Yönünden Değerlendirilmesi. *Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi*, Pamukkale Ün. Eğt. Fak. Denizli.
- Davran, Y. (1997) *Şarkı Söyleme Sanatının Öyküsü*. Önder Matbaacılık.
- Ekici, T. (2008). *Müzik Öğretmeni Yetiştirmede Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. (220318) Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gök, M. (2018) Türkiye'de Mesleki Müzik Eğitiminin Yeni Açılan Üniversiteler, Fakülteler ve Bölümler Bağlamında İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(2) 280-297.
- İkesus, S. (1965). *Ses Eğitimi ve Korunması*. Devlet Konservatuvarı Yayınları Milli Eğitim Basımevi.
- Karahasanoğlu, S. (Ed.) (2021) *İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Tarihçesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.

- Karakaya, İ. (2012) Bilimsel araştırma yöntemleri. Abdurrahman Tanrıoğen (Ed.) *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 57-87). Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2020) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Özcan, N. (2009). *Münir Nurettin Selçuk, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selcuk-munir-nurettin>
- Say, A. (2005). *Müzik Sözlüğü*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Şahin, M. ve Duman, R. (2008) Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 259-272.
- Tosun, E. B ve İlhan A. Ç. (2022) Konservatuvar Şan/Opera Anasanat Dalı Lisans Programlarında Yürütülen Eşlik Dersi İçeriklerinin Çözümlemesi. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 4(2) 223-241. <https://doi.org/10.58608/augsfd.1196009>.
- Töreyin, M. (2008) *Ses Eğitimi Temel Kavramlar – İlkeler – Yöntemler: Dünyada ve Türkiye’de Ses Eğitimi Genel Bakış Dil ve Türkiye Türkçesi*. Sözkese Matbaacılık.
- Annan Menderes Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://akademik.adu.edu.tr/dk/?brm=7506&yk=409646&s=dersler>
- Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://konservatuvar.aku.edu.tr/turk-sanat-muzigi-bolumu/>
- Akdeniz Üniversitesi Antalya Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. https://konservatuvar.akdeniz.edu.tr/tr/lisans_devresi_ders_kataloglari-5459
- Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://abp.anadolu.edu.tr/tr/program/programProfili/1993/8>
- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://obs.hacibayram.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=35&curSunit=3503#>
- Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi İcra Sanatları Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://www.mgu.edu.tr/tr/faculty/ses-egitimi-bolumu/pages/ses-egitimi-lisans-programi-420.html>
- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Klasik Türk Musikisi ASD. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://obs.aybu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=04&curSunit=7846#>
- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Türk Din Musikisi ASD. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://obs.aybu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=04&curSunit=5446#>
- Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi. <https://gsf.ardahan.edu.tr/tr/page/turk-muzigi/15115>
- Atatürk Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. [https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3473/T%C3%BCrk%20Sanat%20M%C3%BCzi%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20\(3473\)](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3473/T%C3%BCrk%20Sanat%20M%C3%BCzi%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20(3473))
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=51&curSunit=40750#>
- Bursa Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Programlar/Detay/1386?AyID=27#4000>
- Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=15&curSunit=541#>
- Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi. <https://duzce.edu.tr/akademik/fakulte/stf/e573/muzik>
- Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/203/2797/932004>

Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi.

<https://dbp.erciyes.edu.tr/Program/P3.aspx>

Fırat Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://obs.firat.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=22&curSunit=90959#>

Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<http://seb.tmdk.gantep.edu.tr/pages.php?url=dersler-ve-icerikleri-18>

Haliç Üniversitesi Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://halic.edu.tr/tr/akademik/yuksekokullar/konservatuvar/turk-musikisi>

Harran Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://konservatuvar.harran.edu.tr/tr/ders-izlence-formu/ders-izlence-formu/>

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://obs.mku.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=24&curSunit=5742#>

İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://obs.inonu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=23&curSunit=1811#>

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi.

<https://turkmusikisi.medeniyet.edu.tr/tr/egitim/egitim-plani>

İstanbul Medipol Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.medipol.edu.tr/akademik/fakulteler/guzel-sanatlar-fakultesi/bolumler/muzik-bolumu/turk-muzigi-ana-sanat-dali/program-bilgileri#aktsKredileri>

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://ebp.nisantasi.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/61403/9566/932001#17571>

İstanbul Okan Üniversitesi Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.okan.edu.tr/konservatuvar/sayfa/4552/ders-programi/>

İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.sis.itu.edu.tr/TR/ogrenci/lisans/ders-planlari/plan/SES/201310.html>

İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. (2023). 2005-2006 öncesi Ders Bilgi Paketi. https://www.sis.itu.edu.tr/TR/ogrenci/lisans/ders-planlari/plan/SES_TS/

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

[https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=7019&birim=turk_muzigi__lisans_programi__\(orgun_ogretim\)&yil=2022](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=7019&birim=turk_muzigi__lisans_programi__(orgun_ogretim)&yil=2022)

Kafkas Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.kafkas.edu.tr/kons/tr/sayfa8955>

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi.

<https://muzikbolumu.ksu.edu.tr/Default.aspx?SID=30262>

Karabük Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi. (2024). Ders Bilgi Paketi.

<https://gstf.karabuk.edu.tr/icerikGoster.aspx?K=S&id=2137&BA=muzik>

Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi. <http://dk.kocaeli.edu.tr/ders-planlari.php>

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<http://katalog.mcbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1390&lang=1>

Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.erbakan.edu.tr/seseitimiblm/sayfa/3999747/egitim-ogretim-programi>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://gsf.nevsehir.edu.tr/tr/muzik-ve-sahne-sanatlari-bolumu>

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.

<https://www.ohu.edu.tr/konservatuvar/turkmuzigi/dersplani>

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://ebs.omu.edu.tr/5423/932001>

Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://mssf.odu.edu.tr/Page/53/turk-muzigi-bolumu-ders-mufredati>

Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
https://seb.sakarya.edu.tr/tr/23000/ebs_bolum_lisans

Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
https://bologna.selcuk.edu.tr/tr/Dersler/dilek_sabanci_devlet_kons-geleneksel_turk_muzigi-geleneksel_turk_muzigi-lisans

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://konservatuvar.cumhuriyet.edu.tr/5772-ders-programlari-ve-mufredat>

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://bilgipaketi.nku.edu.tr/%C3%87alg%C4%B1%20E%C4%9Fitimi/bolum/m/5559/743>

<https://konservatuvar.nku.edu.tr/DersKataloglar%C4%B1/743/s/20397/27372/0>

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://obs.gop.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=36&curSunit=2001217#>

Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<https://konservatuvar.trabzon.edu.tr/Share/775B0170BBDEEEA608310D8F4C6C1089>

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<http://bilgipaketi.yyu.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/61171/9230/932001>

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi. (2023). Ders Bilgi Paketi.
<http://www.bologna.yildiz.edu.tr/index.php?r=program/view&id=208&aid=43>

YÖK Özel Yetenek Sınavı ile öğrenci kabul eden programlar 2023. (2024).

<https://www.yok.gov.tr/Documents/Ogrenci/YOS-2023/yos-ozel-yetenek-programlari-tablo-5.pdf>